

تعیین پیشران‌های اصلی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در سطوح منطقه‌ای و بین‌الملل

حسین مینائی* (دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی)

ابراهیم حاجیانی (دانشیار دانشگاه شاهد)

حسین دهقان (دانشیار دانشگاه مالک اشتر)

فرورزنده جعفرزاده‌پور (دانشیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی)

چکیده:

دیپلماسی دفاعی، بخشی از سیاست‌های دولت است که به‌عنوان یک ابزار مهم در تحقق اهداف کلان نیروهای مسلح نقش‌آفرینی می‌کند و هدف آن را می‌توان ایجاد شرایط سیاسی و ملی و بین‌المللی مطلوب برای حفظ و گسترش ارزش‌های ملی و حیاتی کشور در برابر دشمنان بالفعل و بالقوه دانست. از ویژگی‌های دیپلماسی دفاعی در شرایط موجود این است که به‌عنوان یکی از ابزارهای هویت‌یابی و مشروعیت‌سازی سیاست دفاعی و راهبردی کشورها تلقی می‌گردد. با ظهور علم آینده‌نگاری محققان سیاست‌گذاری سعی کردند از قابلیت‌های این علم در توسعه فنون برنامه‌ریزی راهبردی استفاده کنند. به این ترتیب به تدریج با استفاده گسترده از آن‌ها، روش‌ها و فنون آینده‌نگاری وارد بطن برنامه‌ریزی شد. شناسایی پیشران‌ها اصلی و کلیدی یکی از الزامات اساسی هر پروژه آینده‌نگاری در جهت تدوین سناریوها می‌باشد. بر این اساس این مقاله باهدف شناسایی پیشران‌های اصلی و کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران جهت افق ۱۵ سال آتی نگارش و با ترکیب روش‌های آینده‌پژوهی مانند، مرور منابع، پانل خبرگی و تحلیل ماتریس متقاطع و با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک انجام شده است. در جهت اجرای این پروژه از نظرات خبرگی صاحب‌نظران حوزه دفاعی و سیاست خارجی بهره‌برداری و در فرجام پیشران‌تنش‌زدایی و اعتمادسازی به‌عنوان پیشران کلیدی ارائه گردیده است. یافته‌های اصلی تحقیق حاکی از این است که در بین پیشران‌های اصلی شناسایی‌شده، پیشران تنش‌زدایی و اعتمادسازی در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل به‌عنوان پیشران کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل خواهد بود.

واژگان کلیدی:

پیشران، آینده‌نگاری، دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، سطح منطقه‌ای و بین‌الملل، سیاست دفاعی

سیاست دفاعی در سطح ملی خطوط کلی اقدامات اصلی، کلیدی و فعالیت‌های نظامی کشور را مشخص می‌سازد و چارچوبی است که راهبرد نظامی در سطح ملی را شکل می‌دهد. به بیانی، بر پایه سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌ها طراحی و تدوین می‌گردد (Jablonsky, Feb 2001). گروهی از محققان بر این اعتقادند که حوزه کاربرد سیاست دفاعی، محدود به سیاست‌های نظامی غیرتهاجمی و یا حتی سیاست‌های دوران صلح است (Huntington, 1968: 319-321). در مقابل این دیدگاه، برخی معتقدند سیاست دفاعی، خط‌مشی‌های کلی (اعم از نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و...) یک دولت به منظور دفع تهدیدات امنیتی است، تعریف خیلی مضیقی از سیاست دفاعی، این سیاست را عبارت از فعالیت‌های نظامی دولت می‌داند که شامل تدوین و اجرای برنامه‌ها و رهنامه نظامی می‌شود (Lider, 1983: 347). درنهایت می‌توان این تعریف را ارائه کرد: «سیاست دفاعی، چارچوبی برای هماهنگ کردن ابزارهای نظامی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی از سوی دولت برای دفع تهدیدها و برقراری ثبات و امنیت در کشور است». همچنین درباره هدف‌های سیاست دفاعی گفته شد که این سیاست، وظیفه «دفع تهدیدها»، «پیشگیری از جنگ و مناقشه‌های نظامی»، «قدرت‌سازی و قدرت‌افزایی» و «انسجام‌بخشی به راهبردها و برنامه‌های دفاعی» را عهده‌دار است.

در ج.ا.ایران، همکاری‌های دفاعی برآمده از چارچوب سیاست خارجی کشور می‌باشد. سیاست خارجی، نوع و گستره همکاری‌های سیاسی و حتی اقتصادی و نظامی یک کشور با کشورهای دیگر را تعیین می‌کند. در چنین حالتی، اهداف دیپلماسی دفاعی، تابع اهداف کلی سیاست خارجی می‌باشد و دیپلماسی دفاعی زیرمجموعه سیاست خارجی است. از آنجایی که دیپلماسی دفاعی برگرفته شده و در راستای سیاست خارجی کشور و یکی از منابع تأمین‌کننده قدرت ملی کشور محسوب می‌گردد، می‌بایست با سیاست کلی نظام در امور خارجه و امور دفاعی هماهنگ باشد. از سوی دیگر پژوهشگران معتقدند، با توجه به اینکه هدف دیپلماسی دفاعی، تهدیدزدایی و امنیت‌زایی است، از این جهت تأثیر مستقیمی از سیاست دفاعی می‌پذیرد.

«دیپلماسی دفاعی با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هرگونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و هدف‌های خود را کسب نماید و به بهترین وجه، قدرت را حوزه‌های گوناگون تقسیم کند (مینایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۶) دیپلماسی دفاعی به مثابه سازوکاری است که نقش مهمی را در نیل به هدف‌های سیاست‌های امنیتی یا خارجی خاص کشورها ایفا می‌کند (Bishoyi, 2011: 64). تصمیم‌گیران دیپلماسی دفاعی در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل با یک فضای جهانی مملو از تغییر و تحول روبرو هستند. از این رو نیازمند توسعه رهیافت‌های جدید پیش‌بینی و آمادگی برای آینده هستند. آینده‌ای که تصمیم‌گیران را تمام مقیاس‌های فضایی با چالش‌های جدیدی در مورد افزایش پیچیدگی‌های محیط منطقه‌ای و بین‌الملل مواجه می‌نماید. راپرت معتقد است در سال‌های اخیر بین دانشمندان این تفکر وجود داشته است که با وجود سیاست‌های توسعه علم و فناوری برای احاطه بر عدم قطعیت‌ها، تاکنون تلاش‌های بشر برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آینده بر اساس دانش موجود ناکافی بوده است. این تفکر به احساس نیاز به توسعه رهیافت‌های جدید برای پاسخگویی به تغییرات و روش‌های پیش‌بینی تغییرات آینده در محیط عدم قطعیت انجام شده است (Rappert ۱۹۹۹: ۵۲۸).

موضوع عدم قطعیت در آینده و شناسایی بلندمدت آن در دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا از اهمیت فراوانی برخوردار است. این مسئله مدت‌های طولانی مورد غفلت سیاست‌گذاران دفاعی و دانشگاهیان قرار گرفته است. نظر به اهمیت آینده‌نگاری راهبردهای منطقه‌ای و بین‌المللی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، منطبق با منویات مقام رهبری، سند چشم‌انداز، سند سیاست دفاعی و سایر اسناد بالادستی، همواره این دغدغه وجود داشته است که پیشران‌های کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل کدامند. هدف کلی این تحقیق، شناسایی پیشران‌های اصلی و کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل است؛ و در مسیر اجرای تحقیق تلاش می‌گردد به این سؤال پاسخ داده شود که پیشران‌های اصلی و کلیدی، پیشران‌های تنظیمی، پیشران‌های تأثیرپذیر و پیشران‌های مستقل دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل کدامند؟

از آنجایی که اهداف اصلی دیپلماسی دفاعی تهدیدزدایی و امنیت‌زایی است، یکی از مهم‌ترین دلایلی که لزوم انجام آینده‌نگاری دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران را مطرح می‌نماید، مؤلفه تهدید و امنیت است. جمهوری اسلامی ایران یکی از کشورهای مهم و استراتژیک منطقه و جهان است که همواره با تهدیدهای روبرو بوده است. در طول تاریخ به‌ویژه دوران معاصر همواره سایه تهدید بر این کشور حاکم بوده است، هرچند که ممکن است، گوناگونی آن‌ها در زمان‌ها و شرایط مختلف متفاوت بوده باشد. مواجه بودن با این تهدیدها لزوم توجه به دیپلماسی دفاعی را در آتی تشدید می‌کند.

مبانی نظری: پیشینه تحقیق:

جدول شماره (۱) - پیشینه تحقیق

ردیف	سال پژوهش	پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج
۱	۱۳۹۳	محمود عسکری و حسن سعید کلاهی	ج.ا.ایران در عرصه تربیتی با چین	چینی‌ها به‌خوبی واقف هستند که یکی از ابزارهای قدرت افکنی مؤثر، داشتن پایگاه دریایی است. در واقع نیاز چین به تضمین تولید و عرضه انرژی، محرک چینی‌ها برای قدرت افکنی تدریجی در جهت ارتقای سطح قدرت برای آینده در قالب راهبرد رشته مرارید است. ج.ا.ایران نیز در قالب این نوع دیپلماسی دفاعی با چین می‌تواند مبانی قدرت افکنی خود در آینده را مستحکم‌تر نماید.
۲	۱۳۹۳	سید احمد میرزایی، کاظم غریب‌آبادی و محمدهادی رضاییان پور	دیپلماسی دفاعی نوین انگلستان و ایران	دیپلماسی دفاعی انگلستان در راستای افزایش قدرت و امنیت برای اهداف و منافع راهبردی آن کشور طراحی شده است. به‌این ترتیب، هریک از بخش‌های مؤثر در ساختار دفاعی انگلستان، کار ویژه خاصی را عهده‌دار می‌باشد. تمام حوزه‌های دفاعی انگلیس باید بتوانند از طریق مشارکت سازمانی، رفتاری و کارکردی خود به نتایج مطلوب و مؤثری برای امنیت و قدرت ملی انگلیس نائل گردند. کار ویژه‌های مربوط به دیپلماسی دفاعی انگلیس، معطوف به نقش ارتقا‌دهنده و همچنین تکمیل‌کننده سایر مأموریت دفاعی می‌باشد. هریک از حوزه‌های دفاعی و راهبردی می‌توانند بخشی از ضرورت‌های انگلستان را برای تأثیرگذاری بر محیط پیرامونی، کنترل منازعات، پیش‌دستی در فرایندهای راهبردی و همکاری چندجانبه برای تبدیل قدرت به امنیت را تأمین نمایند. شواهد نشان می‌دهد که مقامات و ساختار دفاعی انگلستان، همانند آمریکا، حساسیت ویژه‌ای نسبت به گسترش ابزارهای قدرت در حوزه‌های مختلف جغرافیایی دارند. در روند محدودسازی قابلیت‌های هسته‌ای ایران، دیپلماسی دفاعی انگلستان، نقش تعیین‌کننده‌ای را عهده‌دار بوده است.
۳	۱۳۹۱	زهره پوشتین‌چی، ابراهیم صفی، طیبه مهدی و مهدی قتیبه	شناسایی کارکردهای دیپلماسی دفاعی پورت	برای تبیین چارچوب مفهومی دیپلماسی دفاعی ایران، لازم است تا دو سطح منطقه‌ای و بین‌المللی از یکدیگر تفکیک گردد. در شرایط موجود منطقه‌ای نشانه‌هایی از بحران مشاهده می‌شود. درگیری رژیم صهیونیستی و حماس را می‌توان نشانه‌هایی از تهدید امنیتی دانست. در شرایط تهدید، دیپلماسی دفاعی به‌موازات الگوهای تولید قدرت مورد توجه قرار می‌گیرد. در این ارتباط چندجانبه‌گرایی به‌موازات فرایندهای معطوف به مقاومت راهبردی به‌عنوان بخشی از نشانه‌های کنش راهبردی ایران در حوزه دیپلماسی دفاعی بوده است.

۴	۱۳۹۱	قاسمی، فرهاد	هیئت تحقیقاتی در دیپلماسی منطقه‌ای	دیپلماسی دفاعی، نوعی پیوند بین حوزه نظامی و سیاسی است و در حقیقت، فراهم‌کننده منابع قدرت در جهت اعمال سیاست‌ها و راهبردهای دفاعی کشور محسوب می‌شود. به عبارتی، دیپلماسی دفاعی، وظیفه جمع و تبدیل قدرت بالقوه به بالفعل را به‌منظور دفاع از تمامیت سرزمینی و سایر منافع ملی حیاتی کشور بر عهده دارد. در این راستا، سه سطح متمایز از بازدارندگی به‌عنوان تجلی‌بخش دیپلماسی دفاعی کشورها قابل‌شناسایی است؛ سطح نخست، ایجاد تهدید در برابر تهدیدات مقابل است. در نقاط عطف و مراحل گذار از نقاط عطف، تهدید از ناحیه متخاصم یا متخاصمان مشاهده می‌شود.
۵	۱۳۹۰	نادر ساعد و قاسم علیدوستی	دیپلماسی دفاعی، ترسیم سازه‌های گوی و مدیریت آن در جابجایی	راهبرد سازه‌واره مدیریت دفاعی به‌عنوان بهره‌گیری از نگرش سامانه‌ای در روندهای امنیت‌سازی تلقی می‌شود. هر بازیگری تلاش دارد تا شکل خاصی از کنش راهبردی را در محیط مبتنی بر آثارشی شکل دهد. در چنین فرایندی ضرورت‌های مدیریت راهبردی ایجاب می‌نماید که بازیگران از سازوکارهای مربوط به کنش دفاعی به موازات بهره‌گیری از راهبردهای دیپلماتیک استفاده نمایند. هر یک از چنین گزینه‌هایی را می‌توان بخشی از مطلوبیت راهبردی ایران در تأمین امنیت ملی و منطقه‌ای دانست. لازم به توضیح است که در راهبرد سازه‌واره مدیریت دفاعی، هر بازیگر منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند بخشی از ائتلاف یا ضد ائتلاف تلقی گردد.
۶	۱۳۸۹	سهراب انصاری علمداری	دیپلماسی دفاعی اروپا	در اروپا دیپلماسی دفاعی به اصلاحات دموکراتیک، حکومت‌داری مطلوب، اصلاحات قانونی، دموکراتیزه کردن ارتباط با نیروهای مسلح، پلیس و امور قضایی کشورهای اروپای مرکزی، شرقی و حتی کشورهای منطقه قفقاز و آسیای میانه گفته می‌شود. از این‌رو دیپلماسی دفاعی اروپایی خواهان گسترش و تحقق درک و اعتماد متقابل کشورهای اروپایی در فرایند گذار دموکراتیک است با تضمین اینکه کشورهای اروپای مرکزی و شرقی در همکاری خود با همسایگان - و حتی رقبای قدیمی - به گسترش نیروهای مسلح آماده و پاسخگو (دموکراتیک) بپردازند. بدین ترتیب در گذار به ایجاد نیروهای دموکراتیک و تثبیت دیپلماسی دفاعی، مأموریت‌ها و وظایف دیپلماسی دفاعی اروپا به سه سطح تقسیم می‌شود: الف) کنترل تسلیحات و منع اشاعه و تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی از طریق اعتمادسازی یا امنیت‌سازی میان کشورهای اروپایی، ب) مشارکت در امنیت و ثبات‌سازی میان کشورهای اروپای مرکزی و شرقی خصوصاً روسیه و در مرحله بعد مناطق قفقاز و آسیای میانه از طریق برقراری همکاری‌ها و روابط دوجانبه یا چندجانبه، ج) برنامه کمک‌های نظامی به نیروهای نظامی کشورهای اروپای مرکزی و شرقی و نیز نیروهای فراملیتی

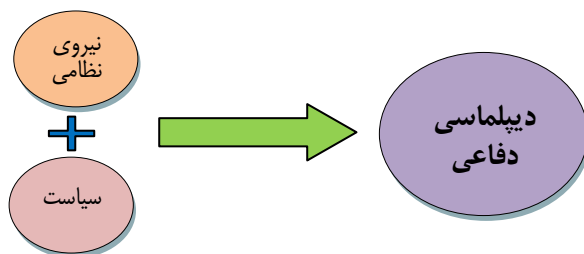
مفهوم دیپلماسی دفاعی:

دیپلماسی دفاعی به‌منزله ارتقاء قابلیت‌های ساختاری برای تحقق اهدافی محسوب می‌شود که زمینه‌های لازم برای اجرای قدرت در محیط آنا‌رشی را به وجود می‌آورد. چنین روندی را باید بخشی از ضرورت تولید قدرت در محیطی دانست که معطوف به کاربرد ابزارهای متنوع نهادی، راهبردی و کارکردی محسوب می‌شود. به این ترتیب، بن‌مایه «دیپلماسی دفاعی» به معنی «واداشتن طرف مقابل به انجام دادن کاری بر طبق خواست ما یا بازداشتن او از انجام کاری مطابق اراده کنشگران» است. مهم‌ترین وجه تفاوت این دو مفهوم در بحث «توانایی اعمال قدرت» است. به عبارتی، برای دیپلماسی دفاعی ابتدا باید «قدرت» و سپس «توانایی کاربرد قدرت» برای تأثیرگذاری بر محیط پیرامونی و کنش سایر بازیگران در شرایط مبتنی بر مصالحه وجود داشته باشد (ساعد و علی‌دوستی، ۱۳۹۰: ۲۴). دیپلماسی دفاعی یکی از راه‌های کسب منافع و امنیت ملی محسوب می‌شود. این مفهوم به معنای کاربرد دیپلماسی در حوزه دفاع به‌منظور بالا بردن سطح تعاملات همکاری‌جویانه کشورها و جایگزین کردن ثبات به‌جای تنش است؛ بنابراین دیپلماسی دفاعی یک رویکرد ثبات محور است که علاوه بر پیشبرد سیاست‌های کلان ملی، می‌تواند زمینه مناسبی برای مدیریت بحران و محیط امنیتی جدید به شمار رود (نون، ۱۳۸۸: ۹۱). رابطه بین دیپلماسی دفاعی و سایر موضوعات راهبردی در شرایطی از اهمیت و مطلوبیت بیشتری برخوردار می‌شود که امکان تعامل متقابل بین دو حوزه یادشده وجود داشته باشد (عسگری، ۱۳۸۹: ۱۳۹). این، در حالی است که دیپلماسی دفاعی جدید بر تعامل با دشمنان بالقوه، حمایت از دموکراسی، زمامداری خوب و حقوق بشر و توانمندسازی دولت‌ها برای مواجهه با مشکلات امنیتی خود تأکید دارد. دیپلماسی دفاعی جدید، به‌عنوان بخش و شاخه‌ی نظامی دیپلماسی عمومی،

ظهور یافته و این دیپلماسی، مبتنی بر درک افزایش هماهنگی و همگرایی اشکال نظامی و غیرنظامی ارتباطات راهبردی به واسطه‌ی دیپلماسی عمومی است. این همگرایی مبتنی بر درک بیشتر منافع گفت‌وگوهای دوجانبه و شکل‌گیری همکاری‌ها و ترغیب ارتباطات در خصوص ریشه‌های مناقشه‌های معاصر است که نیاز به استفاده مخرب از نیروهای نظامی را کاهش خواهد داد. دیپلماسی دفاعی جدید می‌پذیرد که اهداف قدرت سخت می‌تواند به‌وسیله ابزار قدرت نرم به دست آید (Cottey, 2004:30).

دیپلماسی دفاعی، دربرگیرنده فعالیت‌هایی مانند انجام گفت‌وگوهای امنیتی، راهبردی و سطح بالا، تبادل‌های آموزشی و حرفه‌ای نظامی، واردات و صادرات تسلیحات و تجهیزات نظامی، برگزاری رزمایش‌ها و تمرین‌های نظامی مشترک و نظایر آن از سوی ارتش‌های کشورهای است. دیپلماسی دفاعی به‌وسیله سازمان‌های دفاعی هدایت‌شده و با ابزارهای مختلفی از جمله مذاکرات دیپلمات‌های نظامی اداره می‌شود (Shea, 2005: 33). سطوح دیپلماسی دفاعی: دیپلماسی دفاعی به‌مثابه سازوکاری که نقش مهمی را در نیل به هدف‌های سیاست‌های امنیتی یا خارجی خاص کشورها ایفا می‌کند، (Bishoyi, 2011: 64) و در سه سطح قابل‌پیگیری می‌باشد: سطح بین‌الملل، سطح منطقه‌ای و سطح عملیاتی. اهداف دیپلماسی دفاعی در سطح بین‌المللی اغلب از طریق برقراری تعاملات با بازیگران بزرگ (سازمان‌های دفاعی بین‌المللی و یا قدرت‌های بزرگ) و در سطح منطقه‌ای با بازیگران منطقه‌ای (سازمان‌های دفاعی منطقه‌ای و یا قدرت‌های منطقه‌ای) پیگیری می‌شود. (Plessis, 2008: 32).

چارچوب نظری دیپلماسی دفاعی: استفاده از نیروهای نظامی برای حمایت از دیپلماسی دولت به مقطع شکل‌گیری دولت‌ها برمی‌گردد. این حمایت بی‌معنی تقویت منافع ملی به‌وسیله نمایش ظرفیت نظامی یک کشور برای تحمیل منافع یا اراده‌اش به‌طرف دیگر و یا به‌عنوان ابزاری برای تغییر خواسته‌های سیاسی، یا سرزمینی خارجی طرف مقابل است (Piqueras, 2012: 16). فهم درست دیپلماسی دفاعی مستلزم توجه به رابطه بین نیروی نظامی^۱ و سیاست^۲ است.

نمودار شماره ۱ تلفیق نظامیان و سیاست در دیپلماسی دفاعی (عسکری و مینایی، ۱۳۹۲: ۸)

ملاحظه‌های ج.ا.ایران در دیپلماسی دفاعی منطقه‌ای و بین‌المللی: جمهوری اسلامی ایران از نظر محیط منطقه‌ای یا ایدئولوژیک یا راهبردی، دشمنان متعددی داشته و در معرض تهدیدهای منطقه‌ای و بین‌المللی قرار دارد. از این رو ضرورت اقدام‌های برنامه‌ریزی‌شده در قالب دیپلماسی دفاعی بیشتر می‌باشد. جمهوری

1. Military
2. Policy

اسلامی ایران به لحاظ مشروعیت و موقعیت خود در منطقه خاورمیانه باید از اسلام و ضرورت‌های ایدئولوژیک آن در تدوین راهبرد امنیتی/دفاعی خود بهره‌برداری نماید (عسکرخانی و حق‌شناس، ۱۳۹۰: ۸۸). ج.ا.ایران، زمینه همراهی ایدئولوژیک با سازمان‌هایی مانند حزب‌الله لبنان، حماس و کشور سوریه را در منطقه دارد. ج.ا.ایران از جمله کشورهایی است که در معرض تهدیدهای مختلف می‌باشد، ایران و هر کشور دیگری با توجه به میزان آسیب‌پذیری ژئوپلیتیک منطقه، ضریب امنیتی منطقه‌ای و محیط پیرامونی خود، سطحی از اقدام‌های پدافندی را در قبال تهدیدهای دشمنان به‌عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در دستور کار قرار می‌دهد (خداوردی، ۱۳۹۱: ۹۵).

آینده‌نگاری:

بسیاری از آینده‌پژوهان و افرادی که به پیش‌نگری می‌پردازند کار خود را به‌عنوان آینده‌نگاری توصیف کرده‌اند. این امر منجر به افزایش سردرگمی در تعریف‌شده است چراکه به‌طور مؤثر تمام انواع کارهای آینده‌پژوهی و پیش‌نگری را پیرامون پرچم آینده‌نگاری جمع کرده است. احتمالاً تأثیرگذارترین آینده‌پژوهی که این پرچم را برافراشته، ریچارد اسلاتر^۱ است که کتاب‌هایی همچون «اصل آینده‌نگاری» نگاشته و بین آینده‌نگاری فردی، اجتماعی و راهبردی تمایز قائل شده و مؤسسه‌ی آینده‌نگاری استرالیا^۲ را تأسیس کرده است. اسلاتر آینده‌نگاری را به تصمیم‌گیری، به‌خصوص در سازمان‌ها، مرتبط می‌سازد؛ و کار وی بیانگر آن است که آینده‌نگاری نهادینه‌شده، امری حیاتی برای دوران معاصر است.

آینده‌نگاری شامل کنار هم قرار دادن عوامل کلیدی تغییر و منابع دانش، به‌منظور توسعه‌ی چشم‌اندازهای راهبردی و اطلاعات برآوردی است. نکته‌ی بااهمیت آن است که آینده‌نگاری اغلب به‌صراحت به دنبال ایجاد شبکه‌های عوامل مطلع برای پاسخ‌گویی بهتر به چالش‌های سیاستی و غیره است. این امر نه‌تنها با اطلاعات پیشرفته‌ی برآوردی توسعه‌یافته، بلکه هم‌چنین از طریق آگاهی از منابع دانش و جهت‌گیری‌های راهبردی دیگر اعضای شبکه امکان‌پذیر است. سناریوهای حاصله از آینده‌نگاری پیونددهنده بین آینده و راهبردهای خلق‌شده هستند (slaughter, 1999:287).

آینده‌نگاری فعالیتی است مشتمل بر تلاش نظام‌مند برای نگاه کردن به آینده‌های بلندمدت علم، فناوری، اقتصاد، سیاست و اجتماع، باهدف شناسایی علوم و فناوری عام نوظهور و نیز تعیین حوزه‌های مناسب انجام مطالعه‌ی استراتژیک که ممکن است منجر به بیشترین سود در سیاست، اقتصاد و اجتماع شود.^۳ مارتین این

تعریف از آینده‌نگاری را دارای پنج جنبه‌ی مهم زیر می‌داند (pooper & kennan, ۲۰۰۵:23)

۱- تلاش برای نگاه به آینده، هنگامی فعالیت آینده‌نگاری نامیده می‌شود که تلاشی نظام‌مند باشد. این امر تفاوت میان آینده‌نگاری و ساخت سناریوهایی که روزانه برای برنامه‌ریزی‌ها استفاده می‌شود، نشان می‌دهد.

1. Richard Slaughter
2. Australian Foresight Institute

۲- دومین وجه تمایز این فعالیت، نگاه بلندمدت آن است که بسیار فراتر از افق‌های برنامه‌ریزی معمول است. افق زمانی در فعالیت‌های آینده‌نگاری از ۵ تا ۳۰ سال است.

۳- سومین جنبه‌ی مورد لحاظ در تعریف آینده‌نگاری، توجه به تعادل میان "فشار علم و فناوری" با "کشش تقاضا" است. بدین ترتیب، نوآوری تنها محدود به فشار فناوری نمی‌شود و به نقش نیازهای برآمده از عوامل اقتصادی - اجتماعی در فعالیت آینده‌نگاری نیز پرداخته می‌شود.

۴- تمرکز فعالیت آینده‌نگاری بر علوم و فناوری نوظهور، یعنی تمرکز بر علمی است که وارد مرحله‌ی رقابتی شده‌اند و این امر باعث می‌شود تا دولت، مشروعیت سرمایه‌گذاری و ورود به این حوزه‌ها را به دست آورد.

۵- توجه به منافع اجتماعی و عدم تمرکز صرف بر ایجاد ثروت، پنجمین وجه از تعریف فوق است. در جدول زیر سه تعریف معتبر و بستر، گویگان و مارتین با یکدیگر مقایسه شده است تا نکات اشتراک و افتراق این تعاریف از نظر اشاره به هشت وجه مختلف، مشخص شود.

جدول شماره ۲ وجوه مختلف آینده‌نگاری (زالی، ۱۳۹۱: ۱۹۵)

وجه مختلف معرف	فرآیند	سازمان‌بندی و نظام‌مند بودن	مشارکتی	ساخت چشم‌انداز	آینده بلندمدت	بسیج اقدامات	گردآوری ادراک	انتخاب تصمیمات
وبستر	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
گویگان	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
مارتین	✓	✓	✓	✓	✓			

برای فعالیت در دنیای سرشار از عدم قطعیت، برنامه‌ریزان باید مفروضات خود را درباره مسیر حرکت جهان با پرسش‌های فراوان ((اگر این‌طور شود چه؟)) به چالش بکشند تا بتوانند جهان آینده را آشکارتر ببینند. هدف برنامه‌ریزی برپایه سناریو، کمک به مدیران و رهبران برای تغییر نگرش آن‌ها نسبت به ((واقعیت‌های پنداری)) و نزدیک کردن هر چه بیشتر دیدگاه آن‌ها به ((واقعیت‌های موجود)) و یا ((واقعیت‌های در حال ظهور)) است. (شوارتز، ۱۳۸۷: ۲۲۱-۲۲۹). شناخت و موضوع و تصمیم اصلی، شناسایی عوامل کلیدی، شناسایی نیروهای پیشران کلیدی، طبقه‌بندی بر اساس اهمیت و عدم قطعیت، انتخاب منطق سناریوها، تدوین سناریوها، تحلیل پیامدها و نتایج هر سناریو و انتخاب نشانگرهای راهبردی، گام‌های هشت‌گانه در یک فرآیند آینده‌نگاری هستند. شناسایی عوامل کلیدی و پیشران‌ها از اصلی‌ترین و محوری‌ترین مراحل این فرآیند و در جهت برنامه‌ریزی بر پایه سناریو است (زالی، ۱۳۹۱: ۴۹).

روش‌شناسی پژوهش:

آینده‌پژوهی دارای ۳۳ روش اجرای تحقیق است که عموماً پروژه‌های آن با ترکیب روش‌ها صورت می‌گیرد. این پژوهش با ترکیب روش‌های آینده‌پژوهی (مرور منابع، پانل خبرگی و تحلیل ماتریس متقاطع) انجام شده است. روش تحلیل ماتریس متقاطع^۱ با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک^۲ اجرا گردیده است. روش تحلیل ماتریس

1. Cross Impact Analysis
2. Micmac

متقاطع یا (Cross Impact Analysis) CIA بر این سؤال بنانهاده شده است. (آیا پیش‌بینی آینده می‌تواند مبتنی بر تأثیرات احتمالی متقابل اتفاقات آینده بر یکدیگر باشد؟) (GORDON, 1994: 12). اطلاعاتی که این روش تأمین می‌کند تصویری است از اثر متقابل بین روندها و متغیرها. با همان درجه اهمیت، تصویری است از این که چه چیز وابسته و چه چیز مستقل است، چه چیز پیشران و چه چیز توسط چیزهای دیگر پیش‌برده می‌شود (Godet, ۲۰۰۸: ۱۸). روش تحلیل اثر متقابل در شناسایی متغیرها و روندهای کلیدی بسیار مفید است. در این نوع تحلیل دو نوع اثر مستقیم و غیرمستقیم از هم تفکیک می‌شوند آثار مستقیم که از نتیجه تحلیل تأثیرات عوامل بر همدیگر به دست می‌آید و آثار غیرمستقیم از طریق توان‌های ۲، ۳، ۴ و ... عوامل محاسبه می‌شود (Godet & Meunier, ۲۰۰۳: ۱۸). در بیشتر رویکردهای علمی از تحلیل تأثیر متقابل به منظور بررسی احتمال سناریوها استفاده می‌شود. در این مرحله پس از تحلیل ماتریس و تهیه گراف‌ها و نمودارهای مختلف در نرم‌افزار میک‌مک، ۴ پیشران جهت تدوین سناریو و پیشران کلیدی نیز شناسایی شد (Godet, ۲۰۰۶: ۱۸).

به‌طور کلی مراحل انجام تحلیل ماتریس متقاطع با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک به شرح زیر است:

۱) تهیه لیست پیشران‌ها یا متغیرها به‌عنوان روندهایی با جهت‌های معین.

۲) تهیه ماتریس قطری n در n به تعداد پیشران‌ها (روندها)

۳) قضاوت در مورد این که روند A تا چه حد بر روند B تأثیر خواهد داشت. این تأثیر معمولاً با عددی در مقیاس صفر تا ۳ مشخص می‌شود. به‌طوری‌که عدد صفر بدون تأثیر، عدد ۱ تأثیر کم، عدد ۲ تأثیر متوسط و عدد ۳ تأثیر زیاد را نشان می‌دهد؛ بنابراین اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده برابر n باشد یک ماتریس $n * n$ به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. (Asan, 2007 PP 627-644).

۴) جمع‌بندی نتایج. جمع هر ردیف میزان قدرت پیش‌برندگی متغیر را نشان می‌دهد؛ این بدان معناست که این متغیر تا چه اندازه متغیرهای دیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. جمع هر ستون، سطح وابستگی هر متغیر را نشان می‌دهد.

۵) رسم روندها (متغیرها) بر روی یک نمودار، وابستگی در یک محور و پیش‌رانی در محور دیگر.

برای اجرای این مرحله اقدامات زیر انجام گردیده است:

گام ۱: ابتدا از طریق مصاحبه و دریافت نظر خبرگی از خبرگان و مصاحبه با صاحب‌نظران، پیشران‌های اولیه جهت تدوین سناریو مشخص گردید. در این مرحله تعداد ۱۸ پیشران مشخص شد.

گام ۲: در این گام پیشران‌های مشخص شده در مرحله قبل، در طی یک پانل خبرگی به نظر خبرگی ۱۰ نفر از خبرگانی که در مرحله قبل نیز شرکت داشتند، قرار داده شد و تعداد ۷ پیشران به‌عنوان پیشران‌های مهم انتخاب شدند. در این گام طی پرسشنامه‌ای از ۵ نفر خبره خواسته شد که با توجه به طیف (۰ تا ۳)، میزان ارتباط پیشران‌ها را در جدول تحلیل ماتریس متقاطع مشخص نمایند. به‌طوری‌که عدد صفر بدون تأثیر، عدد ۱ تأثیر کم، عدد ۲ تأثیر متوسط و عدد ۳ تأثیر زیاد.

گام ۳: در این گام جهت تعیین پیشران‌های کلیدی و تشخیص روابط متقابل پیشران‌ها از روش تحلیل ماتریس متقاطع (متقابل) با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک بهره‌برداری شد. نرم‌افزار میک‌مک جهت انجام

محاسبات سنگین ماتریس متقاطع طراحی شده است روش این نرم افزار این گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه های مهم در حوزه ی موردنظر شناسایی می شود. سپس در ماتریسی مانند ماتریس تحلیل اثرات وارد می شود و میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوط توسط خبرگان تشخیص داده می شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون ها تأثیر می گذارند بدین ترتیب متغیرهای سطرها و متغیرهای ستون ها تأثیرپذیرند.

جامعه آماری این پژوهش را پژوهش گرانی که در حوزه دیپلماسی دفاعی دارای حداقل دو مقاله علمی و پژوهشی هستند، صاحب نظران و مدیران شاغل در وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، وابسته های نظامی، مدیران وزارت امور خارجه و ستاد کل نیروهای مسلح در ۱۰ سال گذشته که در روند فعالیت های خود به نوعی با دیپلماسی دفاعی و امور دفاعی ج.ا.ایران، آگاهی و سابقه فعالیت اجرایی دارند و دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند و نیز اسناد، مدارک، کتب و نشریات مرتبط را شامل می شود. این جامعه به این دلیل انتخاب شده است که عنصر اصلی در این پژوهش را صاحب نظران و متخصصین تشکیل داده است. جامعه ذکر شده از این رو این ویژگی را داشت. در این پژوهش نمونه گیری هدفمند انجام شد. در نمونه گیری هدفمند، در آغاز پژوهش نیاز نیست تعداد دقیق افراد آگاهی دهنده در گروه نمونه را مشخص کنیم (هومن، ۱۳۸۸: ۵۷). در این پژوهش اینکه چه کسی را، در چه زمانی و یا در چه مکانی برای پژوهش برگزینیم به ملاک های عینی بستگی دارد که با توجه به هدف پژوهش تعیین می شود. نمونه برداری هدفمند برای همین منظور به کار می رود. در این پژوهش حداقل نفراتی که مدنظر محقق هستند ۱۷ نفر می باشد که با توجه به هدف تحقیق و تخصص آن ها از بین جامعه آماری انتخاب شده اند. قلمرو زمانی این پژوهش جهت ۱۵ سال آتی و قلمرو مکانی آن ج.ا.ایران تعیین شده است.

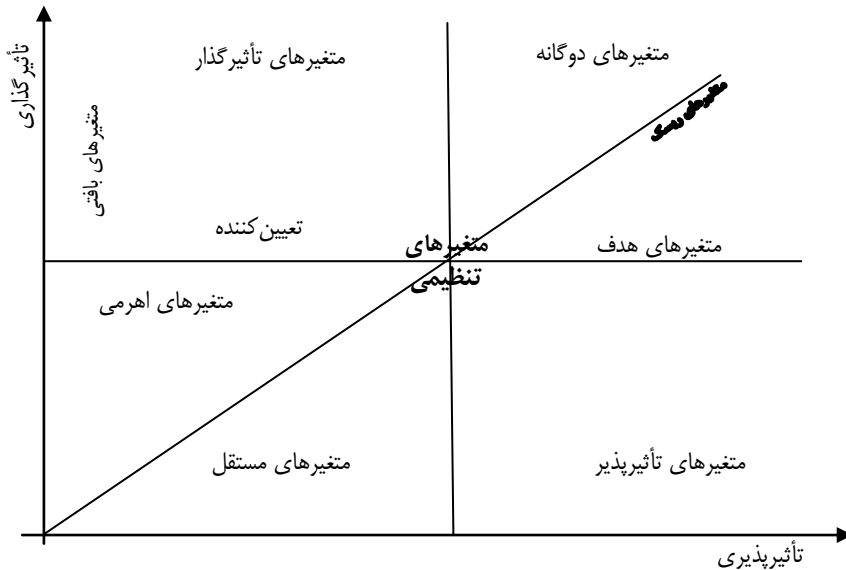
در این پژوهش از روش های کتابخانه ای و میدانی برای گردآوری داده ها استفاده شد. در روش کتابخانه ای از ابزار متن خوانی و فیش برداری، آمارخوانی و استفاده از جداول، تصویرخوانی استفاده شد و در روش میدانی از ابزار مصاحبه، گفتگو و پانل خبرگی استفاده شد.

تحلیل یافته های تحقیق:

تئودور گوردن^۱ و هلمر^۲ برای اولین بار تأثیرات متقابل را در سال ۱۹۶۶ میلادی ابداع کردند. این روش یکی از روش های برجسته برنامه ریزی بر پایه سناریو است و بر این سؤال بنانهاده شده است: آیا پیش بینی آینده می تواند مبتنی بر تأثیرات احتمالی متقابل اتفاقات آینده بر یکدیگر باشد؟

همان گونه که در نمودار زیر مشاهده می شود این نرم افزار تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها و فضای آن ها را تعیین می کند.

1. Theodore Gordon
2. Olaf Helmer

تفسیر: نمودار فوق مشخص می‌نماید که پس از ورود متغیرهای تأثیرگذار به نرم‌افزار میک‌مک فضای متغیرهای کم تأثیر و یا متغیرهایی که قابل حذف شدن هستند در کجا قرار دارد و یا متغیرهایی که هدف و یا پیشران کلیدی خواهند شد در کجا قرار می‌گیرند. جهت تعیین پیشران کلیدی و تعیین فضای آن در ابتدا برابر جدول زیر کلیه پیشران‌های اولیه استخراج شده از گام قبل، به عنوان یک متغیر در نرم‌افزار تعریف می‌شود.

جدول شماره ۳ تعریف پیشران‌های اولیه

N°	Long Label	Short Label	Description	Theme
۱	اتتلاف دو و چندجانبه منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی	A	-	-
۲	اتتلاف دو و چندجانبه جهانی در دیپلماسی دفاعی	B	-	-
۳	تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی	C	-	-
۴	تعامل سازنده در دیپلماسی دفاعی	D	-	-
۵	همزیستی مسالمت‌آمیز در دیپلماسی دفاعی	E	-	-
۶	همگرایی و امنیت دسته‌جمعی در دیپلماسی دفاعی	F	-	-
۷	تهدید متقابل و مقاومت‌گرایی در دیپلماسی دفاعی	G	-	-

در مرحله بعد بررسی تأثیر کلیه متغیرها بر روی یکدیگر صورت می‌گیرد. برای این اقدام برابر جدول ماتریس متقاطع در نرم‌افزار به متغیرها امتیاز داده می‌شود. ارائه امتیاز توسط خبرگان از طیف (۰) الی (+۳) صورت می‌گیرد که در اینجا (۰) به معنی بدون تأثیر (+۱) تأثیر ضعیف (+۲) تأثیر متوسط و (+۳) به معنی تأثیرگذاری قوی، می‌باشد؛ بنابراین اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده برابر n باشد یک ماتریس $n \times n$ به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. در اثر تحلیل داده‌های جدول زیر توسط نرم‌افزار دو نوع اثر مستقیم و غیرمستقیم از هم تفکیک می‌شوند آثار مستقیم که از نتیجه تحلیل تأثیرات عوامل بر همدیگر به دست می‌آید و آثار غیرمستقیم از طریق توان‌های ۲، ۳، ۴ و ... عوامل محاسبه می‌شود.

جدول شماره ۴ ماتریس بررسی تأثیر متغیرها

	1:A	2:B	3:C	4:D	5:E	6:F	7:G
1:A	0	3	3	1	1	2	3
2:B	2	0	3	2	1	2	3
3:C	3	3	0	3	3	3	3
4:D	3	1	3	0	2	2	1
5:E	2	1	3	2	0	2	1
6:F	1	3	3	1	2	0	2
7:G	3	3	3	0	3	1	0

© UFSOR-EFTAMICMAC

پس از تحلیل داده‌های جدول فوق در نرم‌افزار میک‌مک داده‌های زیر قابل توجه می‌باشد: برابر جدول زیر ابعاد ماتریس ۷×۷ تنظیم شد و بر اساس نتایج، درجه پرشدگی ماتریس ۸۳/۶۷ درصد است که حاکی است عوامل انتخاب‌شده در بیش از ۸۳ درصد موارد بر یکدیگر تأثیر داشته‌اند. از مجموع ۴۹ رابطه قابل ارزیابی ۷ رابطه ۰ بوده یعنی عوامل بر همدیگر تأثیر نداشته‌اند یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند که این تعداد نزدیک ۱۷٪ کل حجم ماتریس را به خود اختصاص داده است. از طرف دیگر برابر جدول زیر ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰٪ برخوردار بوده است که این موضوع نیز روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن را نشان می‌دهد. جدول زیر همچنین ماتریس پایداری تأثیرات مستقیم را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۵ میزان پایداری تأثیرات مستقیم

تکرار	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری
۱	۸۶٪	۷۸٪
۲	۱۰۰٪	۱۰۰٪

جدول شماره ۶ تعداد سطر و ستون متغیرها

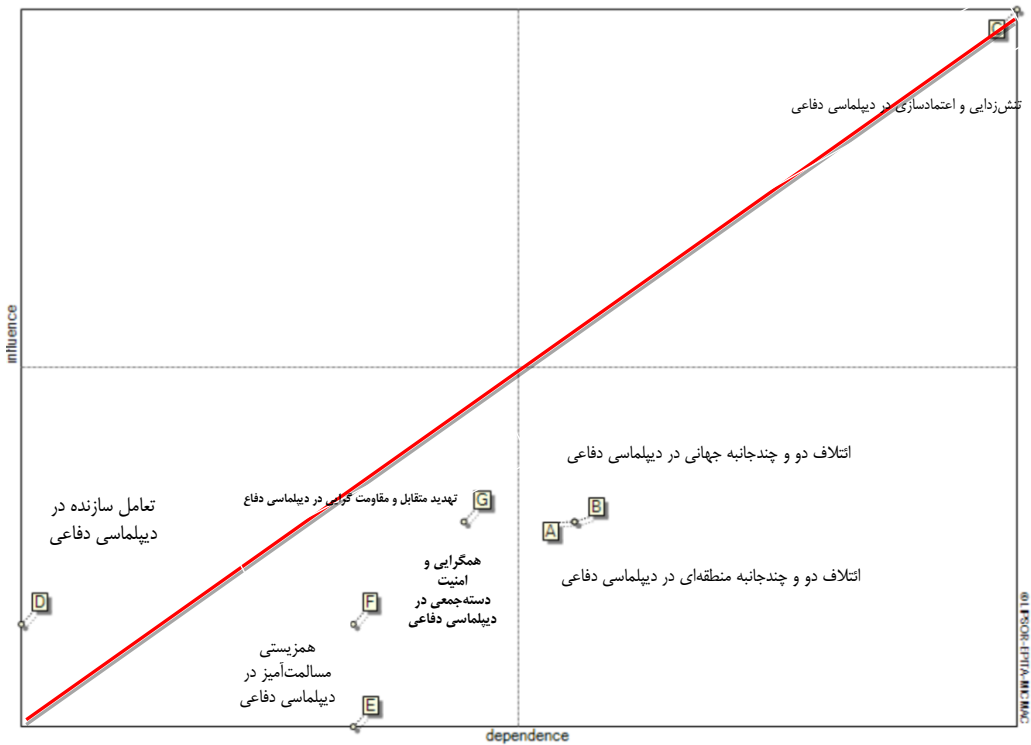
N°	متغیر	مجموع کل هر سطر	مجموع کل هر ستون
۱	A	۱۳	۱۴
۲	B	۱۳	۱۴
۳	C	۱۸	۱۸
۴	D	۱۲	۹
۵	E	۱۱	۱۲
۶	F	۱۲	۱۲
۷	G	۱۳	۱۳
	جمع کل	۹۲	۹۲

جدول شماره ۷ تحلیل داده‌های ماتریس و آمارهای آن

ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	بدون تأثیر	تأثیرگذار	تقویت‌کننده	توانمندساز	جمع	درجه پرشدگی
۷×۷	۲	۷	۲۰	۱۱	۱۰	۴۹	%۸۳/۶۷

برابر جدول بالا از مجموع روابطی که قابل ارزیابی هستند تعداد ۱۰ رابطه به‌عنوان توانمندساز سناریو و ۱۱ رابطه به‌عنوان تقویت‌کننده‌های سناریو شناخته شده‌اند. رابطه‌های تأثیرگذار بر تدوین سناریو ۲۰ رابطه و رابطه‌های بدون تأثیر در تدوین سناریو ۷ رابطه می‌باشند.

Direct influence/dependence map

++ آینده پژوهی دفاعی، سال اول، شماره ۱ تابستان ۱۳۹۵ ++

نمودار شماره ۳ ناپایداری سیستم

نمودار فوق پراکنندگی متغیرها و جایگاه آن‌ها در محورهای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری نشان می‌دهد. بیشتر عوامل در اطراف محور قطری پراکنده هستند، به‌غیراز چند عامل محدود که نشان می‌دهند دارای تأثیرگذاری بالایی در سیستم هستند؛ بقیه عوامل وضعیت تقریباً مشابهی نسبت به همدیگر دارند و فقط شدت و ضعف آن‌ها باهم متفاوت است؛ در نتیجه وضعیت سیستم ناپایدار می‌باشد. در سیستم‌های ناپایدار دو دسته عامل تنظیمی و متغیر دووجهی به مجموعه عوامل اضافه می‌شوند.

در ماتریس متقاطع جمع اعداد سطرها و هر عامل به‌عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی هر عامل میزان تأثیرپذیری آن را از عوامل دیگر نشان می‌دهد. بر اساس نتایج تحلیلی این ماتریس تش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی، اتتلاف دو و چندجانبه منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی و تهدید متقابل و

مقاومت‌گرایی در دیپلماسی دفاعی از جمله عواملی هستند که درجه تأثیرگذاری آن‌ها بسیار بیشتر از درجه تأثیرپذیری آن‌ها است و زیرمجموعه آن‌ها به‌تنهایی دارای درجه تأثیرگذاری بالایی در سیستم است. متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیرهای ستون‌ها تأثیرپذیرند. در مقابل عوامل تعامل سازنده در دیپلماسی دفاعی، همزیستی مسالمت‌آمیز در دیپلماسی دفاعی و همگرایی و امنیت دسته‌جمعی در دیپلماسی دفاعی را می‌توان تأثیرپذیر دانست. اگرچه پراکندگی تأثیرگذاری - تأثیرپذیری در درون هر گروه یکسان نیست، در مجموع می‌توان آن‌ها را عوامل وابسته یا تأثیرپذیر دانست. نحوه توزیع و پراکنش عوامل نیز میزان پایداری و یا ناپایداری سیستم است. در مجموع دو نوع پراکنش تعریف شده است که به نام‌های سیستم‌های پایدار و ناپایدار معروف‌اند. در سیستم‌های پایدار پراکنش عوامل به‌صورت L انگلیسی است؛ یعنی برخی عوامل دارای تأثیرگذاری بالا و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند. در سیستم‌های پایدار عوامل کلیدی، مستقل و نتیجه‌سه‌دسته قابل مشاهده هستند؛ اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است.

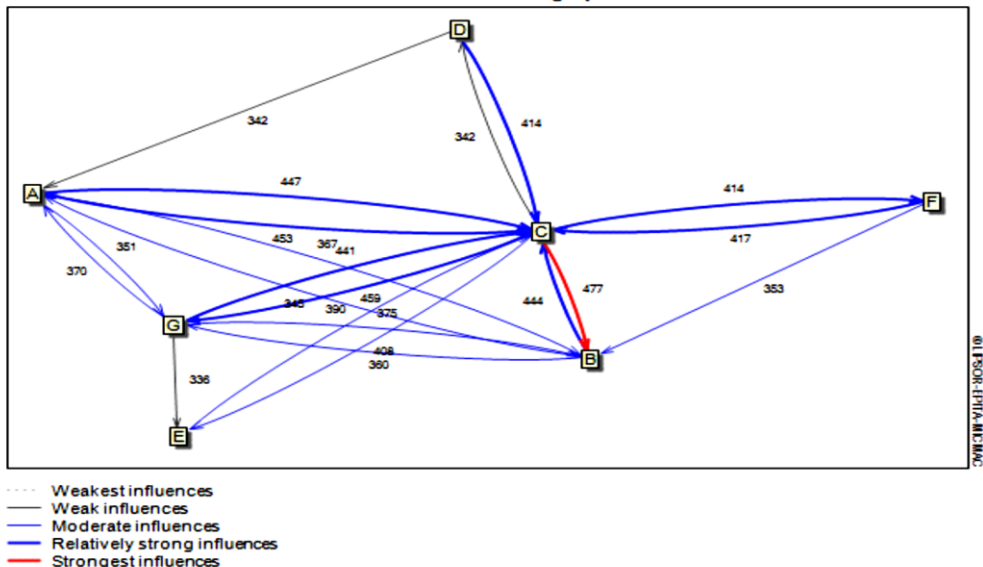
سایر خروجی‌های تحلیل ماتریس متقاطع در نرم‌افزار میک‌مک:

جدول شماره ۹ ماتریس عوامل غیرمستقیم

	1 : A	2 : B	3 : C	4 : D	5 : E	6 : F	7 : G
1 : A	347	367	447	249	301	320	351
2 : B	345	349	444	262	291	320	360
3 : C	453	477	504	342	408	414	459
4 : D	342	328	414	221	295	286	312
5 : E	307	308	390	212	262	268	294
6 : F	322	353	417	218	292	285	319
7 : G	370	375	441	221	336	298	324

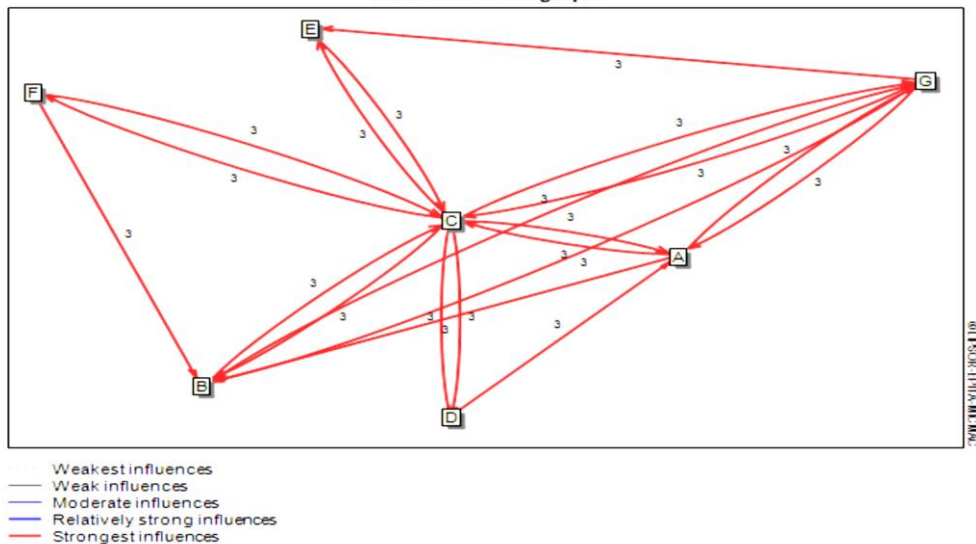
© LIPSOR-EPTA-MICMAC

Indirect influence graph

نمودار شماره ۴ تأثیر غیرمستقیم عوامل

Direct influence graph

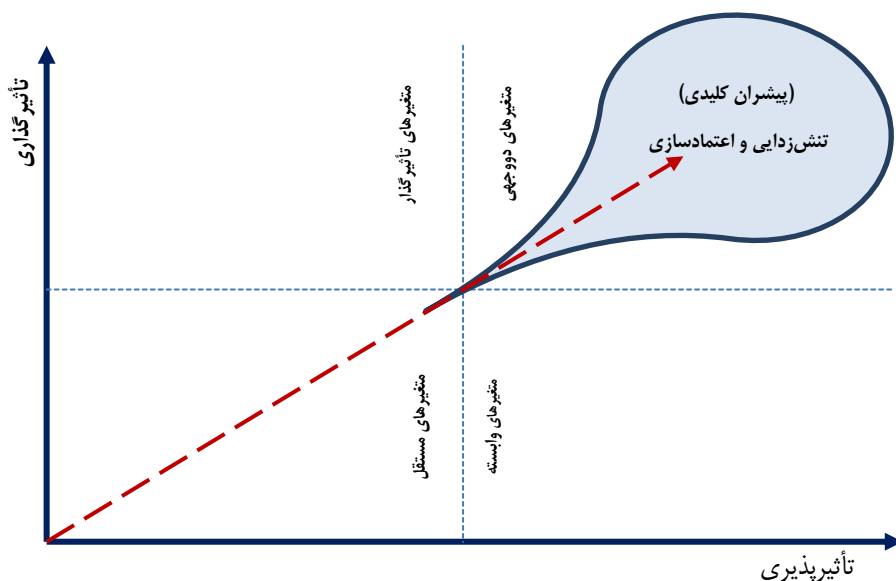
نمودار شماره ۵ تأثیر مستقیم عوامل

همان طور که در نمودارهای شماره ۴ و ۵ مشاهده می‌شود، پیشران تنش‌زدایی و اعتمادسازی با معرف حرف C در مرکز قرار گرفته و سایر پیشران‌ها در ارتباط با آن هستند. این بدین معنی است که تأثیرپذیری و تأثیرگذاری این متغیر به صورت مستقیم و غیرمستقیم از سایر متغیرها بیشتر و به صورت دوجبهی است.

جدول شماره ۱۰ رتبه‌بندی کلی پیشران‌ها

RANK	LABEL	DIRECT INFLUENCE	LABEL	DIRECT DEPENDANCE	LABEL	INDIRECT INFLUENCE	LABEL	INDIRECT DEPENDANCE
۱	C	۱۹۵۶	C	۱۹۵۶	C	۱۸۳۹	C	۱۸۳۹
۲	A	۱۴۱۳	A	۱۵۲۱	A	۱۴۳۳	B	۱۵۳۸
۳	B	۱۴۱۳	B	۱۵۲۱	B	۱۴۲۶	A	۱۴۹۵
۴	G	۱۴۱۳	G	۱۴۱۳	G	۱۴۲۲	G	۱۴۵۵
۵	D	۱۳۰۴	E	۱۳۰۴	F	۱۳۲۷	F	۱۳۱۸
۶	F	۱۳۰۴	F	۱۳۰۴	D	۱۳۲۲	E	۱۳۱۴
۷	E	۱۱۹۵	D	۹۷۸	E	۱۲۲۸	D	۱۰۳۷

جدول ۱۰ رتبه‌بندی پیشران‌های کلیدی را بر اساس نتایجی که از نرم‌افزار میک‌مک به‌دست‌آمده است، مشخص می‌کند.

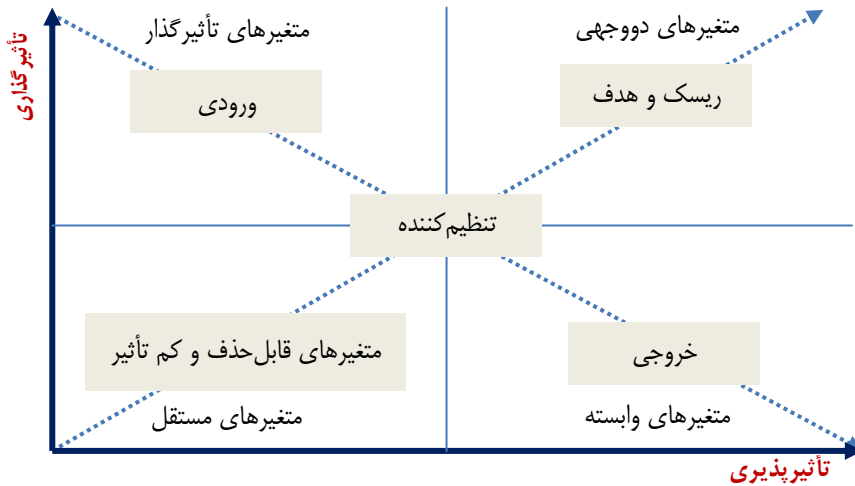

نمودار شماره ۶ پیشران‌های کلیدی

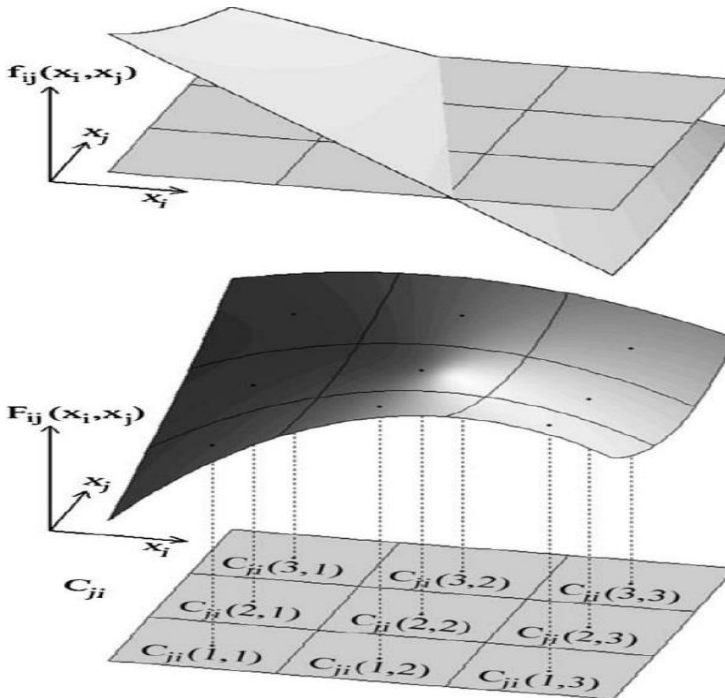
نتایج:

با تحلیل‌های میک‌مک و استخراج عوامل اصلی می‌توان روابط بین متغیرها را نیز بررسی کرد و به تهیه سناریوهای آینده پرداخت. نمودارهای زیر نشان می‌دهد که چطور عوامل کلیدی در ارتباط با همدیگر به سناریوهای ممکن و محتمل منجر می‌شوند. همچنین این نمودار حاکی است، برخی عوامل کلیدی با همدیگر ارتباط‌های تقویت‌کننده و یا تضعیف‌کننده دارند و کنار یکدیگر سناریوی خاصی را به وجود می‌آورند. این وضعیت با تغییرات اندک در سایر ویژگی‌های هر یک از عوامل کلیدی به شکل‌گیری سناریوهای جدید

می‌انجامد که میزان و تعداد آن‌ها به درجه تغییرات هر یک از عوامل اصلی در آینده بستگی دارد. بر اساس نمودار فوق در بین پیشران‌های اصلی شناسایی شده، پیشران تنش‌زدایی و اعتمادسازی در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل به‌عنوان پیشران کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل تعیین می‌گردد.

نمودار شماره ۷ تأثیرپذیری و تأثیرگذاری پیشران‌های کلیدی

نمودار شماره ۸ روابط بین متغیرها در تشکیل سناریوهای مختلف

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل یافته‌های حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک، پیشران‌های زیر به‌عنوان پیشران‌های اصلی و یا متغیرهای تعیین‌کننده در دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران شناخته شدند:

ائتلاف دو و چندجانبه منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی - ائتلاف دو و چندجانبه جهانی در دیپلماسی دفاعی - تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی - تعامل سازنده در دیپلماسی دفاعی - همزیستی مسالمت‌آمیز در دیپلماسی دفاعی - همگرایی و امنیت اجتماعی در دیپلماسی دفاعی - تهدید متقابل و مقاومت‌گرایی در دیپلماسی دفاعی

متغیرهای دووجهی (ریسک و هدف):

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک در این پژوهش پیشران تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران به‌عنوان متغیر دووجهی یا متغیر ریسک و هدف شناخته شد. این متغیرها هم‌زمان به‌صورت بسیار تأثیرگذار و بسیار تأثیرپذیر عمل می‌کنند.

متغیرهای مستقل:

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک در این پژوهش پیشران‌های زیر به‌عنوان متغیرهای مستقل شناسایی شدند. این متغیرها در قسمت جنوب غرب نمودار قرار گرفته‌اند و دارای کمترین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند. متغیر تهدید متقابل و مقاومت‌گرایی به دلیل قرار گرفتن در نزدیکی شمال غرب نمودار به‌عنوان خروجی سیستم می‌توان در نظر گرفت. مابقی متغیرهایی که در منطقه پایینی جنوب غرب نمودار قرار گرفته‌اند به‌عنوان متغیر مستقل به شرح زیر معرفی می‌شوند: تعامل سازنده در دیپلماسی دفاعی - همزیستی مسالمت‌آمیز در دیپلماسی دفاعی - همگرایی و امنیت اجتماعی در دیپلماسی دفاعی

متغیرهای تنظیمی:

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک، متغیرهای تنظیمی بایستی در مرکز نمودارها قرار بگیرد. به دلیل اینکه هیچ‌یک از پیشران‌ها در مرکز نمودار قرار نگرفته است بنابراین متغیر تنظیمی در این پژوهش شناسایی نشد.

متغیرهای تأثیرپذیر:

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک در این پژوهش پیشران‌های زیر به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر شناسایی شدند. این متغیرها در قسمت جنوب شرق نمودار قرار گرفته‌اند و دارای تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالایی از سیستم هستند. این متغیرها نسبت به تکامل متغیرهای تأثیرگذار دووجهی، بسیار حساس هستند. آن‌ها متغیرهای خروجی از سیستم هستند. ائتلاف دو و چندجانبه جهانی در دیپلماسی دفاعی - ائتلاف دو و چندجانبه منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی

پیشران‌های اصلی:

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک، پیشران‌های زیر به دلیل برخورداری از بیشترین نمره در جنبه‌های تأثیر مستقیم، وابستگی مستقیم، تأثیر غیرمستقیم و وابستگی غیرمستقیم به‌عنوان پیشران‌های اصلی شناسایی شدند:

ائتلاف دو و چندجانبه منطقه‌ای در دیپلماسی دفاعی-ائتلاف دو و چندجانبه جهانی در دیپلماسی دفاعی- تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی-تهدید متقابل و مقاومت‌گرایی در دیپلماسی دفاعی

جدول شماره ۱۱ پیشران‌های اصلی

RANK	LABEL	DIRECT INFLUENCE	LABEL	DIRECT DEPENDANCE	LABEL	INDIRECT INFLUENCE	LABEL	INDIRECT DEPENDANCE
۱	C	۱۹۵۶	C	۱۹۵۶	C	۱۸۳۹	C	۱۸۳۹
۲	A	۱۴۱۳	A	۱۵۲۱	A	۱۴۳۳	B	۱۵۳۸
۳	B	۱۴۱۳	B	۱۵۲۱	B	۱۴۲۶	A	۱۴۹۵
۴	G	۱۴۱۳	G	۱۴۱۳	G	۱۴۲۲	G	۱۴۵۵

پیشران کلیدی:

در این پژوهش متغیر تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دیپلماسی دفاعی به دلیل عملکرد هم‌زمان به صوت بسیار تأثیرگذار و بسیار تأثیرپذیر و نیز قرار گرفتن در ناحیه قطری شمال شرقی نمودار و همچنین برخورداری از بیشترین نمره در جنبه‌های تأثیر مستقیم (۱۹۵۶)، وابستگی مستقیم (۱۹۵۶)، تأثیر غیرمستقیم (۱۸۳۹) و وابستگی غیرمستقیم (۱۸۳۹) به‌عنوان پیشران کلیدی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران شناسایی شد.

پیشنهادهای راهکارهای اجرایی:

۱- پیشنهاد می‌گردد، شورای عالی امنیت ملی بر اساس پیشران‌های کلیدی و اصلی این پژوهش، سند دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران را تهیه و به وزارت امور خارجه، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جهت اجرا ابلاغ نماید.

۲- پیشنهاد می‌گردد، معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح، پیشران‌های اصلی و کلیدی این پژوهش را به کلیه دستگاه‌های مرتبط در دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران ابلاغ نماید.

۳- پیشنهاد می‌گردد، معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح بر اساس نتایج این پژوهش عناصر ثابت و نسبتاً معین دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران را تعیین و جهت اجرا به دستگاه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی ابلاغ نماید.

۴- پیشنهاد می‌گردد، معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح بر اساس نتایج این پژوهش محورهای زمینه‌ساز دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران را تعیین و جهت اجرا به دستگاه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی ابلاغ نماید.

۵- پیشنهاد می‌گردد، مراکز مطالعات راهبردی نیروهای مسلح بر اساس پیشران‌های اصلی این پژوهش سناریوهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران را تدوین و جهت اجرا به دستگاه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی ابلاغ نماید.

۴- پیشنهاد می‌گردد، کلیه دستگاه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی در نیروهای مسلح و نیز وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، پیشران‌های اصلی و کلیدی این پژوهش را به وابسته‌های نظامی و دفاعی ابلاغ نماید.

منابع:

- پوستین‌چی، زهره و متقی، ابراهیم و مابی، طیبه و فقیه، مهدی (۱۳۹۱)، نشانه‌ها و کارکردهای دیپلماسی دفاعی پویا، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۴۰، زمستان
- خاوردی، بهرام (۱۳۹۱)، دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، در: تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای، گزیده مقالات ۲، تهران، انتشارات عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
- زالی، نادر (۱۳۹۱) آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران
- ساعد، نادر (۱۳۸۹)، «دیپلماسی دفاعی؛ تأملی شناختی و کاوش در مبادی»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشت، شماره ۳۱، زمستان.
- ساعد، نادر و قاسم علیدوستی (۱۳۹۰)، «دیپلماسی دفاعی تطبیقی و ترسیم سازواره الگوی مدیریت آن در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم، شماره ۳۴، پاییز.
- شوارتز، پیتر (۱۳۸۷)، هنر دورنگری ترجمه، عزیز علیزاده، مرکز آینده‌پژوهی وزارت دفاع، تهران
- عسگری، محمود و مینایی، حسین (۱۳۹۲)، دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا، انتشارات شهید صیاد شیرازی، تهران
- عسگرخانی، ابومحمد و محمدرضا حق‌شناس (۱۳۹۰)، «تهدیدهای منطقه‌ای و راهبرد تسلیحاتی - امنیتی ج.ا.ایران»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم، شماره ۳۳، تابستان.
- عسگری، محمود (۱۳۸۹)، چارچوبی برای تبیین دیپلماسی دفاعی، نامه دفاع (نشریه مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی)، شماره ۱۷، پاییز.
- قاسمی، فرهاد (۱۳۹۱)، رهیافتی نظری بر دیپلماسی منطقه‌ای، فصلنامه روابط خارجی، سال چهارم، شماره ۴.
- لنون، الکساندر تی، جی (۱۳۸۸)، «کاربرد قدرت نرم»، ترجمه سید محسن روحانی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- متقی، ابراهیم (۱۳۸۵)، «رهیافت‌های امنیت‌سازی نهادگرا در دوران پس از جنگ سرد»، مجله دانشنامه (دوره عالی تحقیقات)، شماره ۶۳، زمستان.
- متقی، ابراهیم (۱۳۸۵)، «فرایندهای تحول در ساختار و کارکرد دیپلماسی دفاعی آمریکا»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال چهارم، شماره ۱۴، زمستان.

- مینایی، حسین و حاجیانی، ابراهیم و دهقان، حسین و جعفرزاده‌پور، فروزنده (۱۳۹۳)، ارزیابی اثر فعالیت‌های مدیریت دانش بر دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، فصلنامه راهبردی شماره ۷۰
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۸)، راهنمای عملی تدوین پایان‌نامه تحصیلی، انتشارات پیک فرهنگ، تهران

- Asan, seyda serdar, Umut asan, (2007), Qualitative cross-impact analysis with time consideration, Technological forecasting and social change, vol74
- Bishoyi, Saroj (2011), Defence Diplomacy in US-India Strategic Relationship, Journal of Defence Studies, Vol 5. No 1.
- Cottey, Andrew (2004), Reshaping Defense Diplomacy: New Roles For Military cooperation and Assistance, New York: Rutledge.
- Godet, A. J. Meunier, M. F. Roubelat, F. (2003), Structural analysis with the MICMAC method & actors' strategy with MACTOR method, AC/UNU Millennium Project: Futures Research Methodology-V2.0, AC/UNU, Washington, DC
- Godet, Michel, (2006), Creating Futures: Scenario Planning as a Strategic Management Tool, France, Economica publish
- Godet. Michel, (2008),Strategic Foresight, Lipsor Working Paper,France, Paris
- Gordon, Theodore. (1994), Trend Impact Analysis, AC/UNU Millennium project
- Huntington, Samuel (1968), Military Policy, in David Sills (ed.), International Encyclopedia of Social Science, Vol 10, New York, Macmillan and Free press.
- Jablonsky, David (2004), Why is Strategy Difficult, in Boone Bartholomees (ed.), Guide to National Security Policy and Strategy, U.S Army War Collge
- Lider, Julian (1983), Military Theory: Concept, Structure & Problem, Alder shot, Gower Pub Company.
- Philips, T. R (1985), Roots of Strategy: The 5 Greatest Military Classics of All Time, ed. J.R. Phillips, Mechanicsburg, Stackpole Books.
- Piqueras, carme chacon(january2012), Defence Diplomacy plan, Madrid, minsistry of defence
- Plessis, Anton du (2008), Defence Diplomacy: Conceptual and Practical Dimensions with Specific Reference to South Africa, Strategic Review for Southern Africa.
- Popper, R. Keenan, M. and Butter, M. (2005), Mapping Foresight in Europe and other Regions of the World: The EFMN Annual Mapping Report 2005, report prepiued by PREST- NO to the European Commissions DG Research, Manchester, UK: The University of Manchester.
- Rappert B. (1999), Rationalising the future? Foresight in science and technology policy co-ordination, Futures,Vol 31
- Shea, Timothy (2005), Transforming Military Diplomacy, Joint Forces Quarterly, Issue Thirty-Eight.
- Slaughter, R. (1999), Futures for the Third Millennium: Enabling the Forward View, Sydney: Prospect Media.
- Willard, James E (2006), Military Diplomacy: An Essential Tool of Foreign Policy at the Theater Strategic Level, School of Advanced Military Studies, Command and General Staff College.